

Factsheet steunmaatregelen landbouw in tijden van corona

13 mei 2020

De Nederlandse landbouw is geraakt door de coronacrisis en vraagt om die reden, net als andere sectoren, steun aan bij de overheid. Uit een eerste inventarisatie van LTO Nederland wordt de verwachte schade voor de gehele boeren sector geschat op 5 miljard euro. De landbouwlobby voor steunmaatregelen is in volle gang en daarom heeft het duurzame landbouw team van Greenpeace een factsheet gemaakt met de belangrijkste feiten & cijfers en ontwikkelingen met betrekking tot steunmaatregelen voor de landbouw in tijden van corona.

Nederland is na de VS de grootste landbouwexporteur ter wereld. Ongeveer tweederde van al het vlees en zuivel dat we in Nederland produceren gaat linea recta de grens over. Door de coronacrisis wordt bij uitstek duidelijk hoe afhankelijk we zijn geworden van deze export die nu in grote problemen verkeert door het wegvallen van afzetmarkten. Bovendien is ons intensieve landbouwsysteem alles behalve duurzaam. De landbouw en specifiek de veehouderij, richt al decennialang miljarden euro's schade aan in de vorm van verborgen klimaat-, natuur- en gezondheidskosten. Zo speelt de intensieve veehouderij een rol in het [ontstaan](#) en de [verspreiding](#) van virale infecties die vergelijkbaar zijn met Covid-19. Juist om epidemieën als corona te voorkomen, moeten we stoppen met het verder uithollen van onze ecosystemen.

De Nederlandse agrisector houdt nu de hand op bij minister Schouten en in Brussel voor marktinterventies en financiële steun. Tot nu toe heeft het kabinet echter geen enkele voorwaarde aan staatssteun aan de landbouw gekoppeld, maar het is noodzakelijk kritisch te kijken naar de manier waarop de sector in deze tijden overeind gehouden wordt. Juist nu zou het kabinet moeten inzetten op een drastische hervorming van ons voedselsysteem. Hierbij zou de kleinschalige boer en teler centraal moeten staan, en elke vorm van steun voor de industriële veeteelt moet worden geblokkeerd om de kans op toekomstige pandemieën te verkleinen. Zo komen we niet alleen veerkrachtig uit de coronacrisis, maar pakken we ook de biodiversiteits- en klimaatcrisis aan.

1. Wat zijn de gevolgen van de coronacrisis voor de landbouwsector?

De Nederlandse land- en tuinbouw heeft te maken met uitval van vraag of ervaart hinder van handelsbeperkingen. Als eerste waren kwekers van snijbloemen aan de beurt voor staatssteun. De export van snijbloemen viel volledig weg waarop boeren hun oogsten vernietigden. Kort daarna kwamen bedrijven die voornamelijk voedsel produceren voor de horeca in de problemen, omdat ook hun afzet stakte. Daarbij sprongen telers van frietaardappelen die deze aardappelen nu nog in opslag hebben, in het oog. Maar ook tuinbouwbedrijven die speciale (micro-)groenten produceren of pluimveebedrijven die eenden houden, ondervinden grote effecten van de sluiting van de horeca.

Ook de veehouderij werd geraakt. Al begin april luidde de kalverhouderij de noodklok. Deze sector exporteert ongeveer 93 procent van al het vlees dat in Nederland wordt geproduceerd. Slachterijen lieten vleeskalverhouders weten dat er geen afzet van kalfsvlees in met name Zuid-Europa mogelijk is en vroegen deze boeren hun dieren langer aan te houden. Dat kost elke dag veel geld want de dieren moeten worden gevoerd, terwijl het vlees per kilogram minder waard wordt. Ondanks een aanzienlijk verminderde import van nuchtere kalveren, zijn er nog steeds (meer dan) voldoende pasgeboren kalveren in Nederland. Daardoor zitten veel melkveehouders met deze jonge

dieren in de maag waarvan de waarde met ruim 60 procent is gekelderd. Bracht een 1e klasse zwartbont kalf een jaar geleden ruim 100 euro op, nu heeft hetzelfde kalf een waarde van hooguit 35 euro.

De lage prijs voor kalfsvlees heeft effect op zowel het inkomen van de vleeskalverhouders als van melkveehouders. Op de langere termijn wordt het inkomen van melkveehouders sterk beïnvloed door verstoringen in vraag en aanbod op de zuivelmarkt. Die verstoringen worden nu opgevangen door melk te verwerken tot melkpoeder, maar dat zal snel leiden tot een aanzienlijke 'poederberg'. En daardoor zal deze marktverstoring grote en langdurige consequenties hebben op de prijs van zuivel en daarmee van het inkomen van melkveehouders. Voor de kalverhouderij wordt er gesproken over verliezen in een jaar van [200.000 euro](#) per bedrijf (er zijn ca. [1.600 bedrijven](#)). Voor een melkveebedrijf met 150 koeien met een melkproductie van 10.000 kilo melk per koe wordt het verlies over een jaar op [45.000 euro](#) per bedrijf geschat. De eendenhouderij lijkt stilgelegd: in de Nederlandse [eendenhouderij](#) worden de komende weken geen kuikens meer opgezet. In de pluimveevleessector heeft een aantal vleeskuikenshouders op vrijwillige basis besloten om tijdelijk geen nieuwe vleeskuikens op te zetten. Het is mogelijk dat ook de [varkenshouderij](#) op termijn om extra geld gaat vragen, hoewel de gevolgen van de coronamaatregelen voor de varkenshouderij nog steeds [beperkt](#) blijven.

2. Wat is de link tussen pandemieën en de veehouderij?

Om epidemieën als corona te voorkomen, moeten we stoppen met het verder uithollen van onze ecosystemen - onder andere aangejaagd door ontbossing. De veehouderij is de belangrijkste [aanjager van wereldwijde ontbossing](#), en onderzoekers schatten dat [31% van de uitbraken](#) van opkomende ziekten - waaronder hiv, ebola en zika, verband houden met de omzetting van natuur, zoals tropische regenwouden naar landbouw. Hoewel Covid-19 zelf niet is ontstaan uit de industriële veeteelt speelt deze wel een rol in het [ontstaan](#) en de [verspreiding](#) van virale infecties die vergelijkbaar zijn met Covid-19. Naar schatting [73% van](#) alle opkomende infectieziekten zijn afkomstig van dieren, en door mensen [gehouden diersoorten](#) brengen een buitengewoon aantal virussen, zoals coronavirussen en griepvirussen, over op de mens.

Industriële veeteelt, vooral de [pluimvee-](#) en [varkenshouderij](#), maar ook de kalverhouderij waar veel dieren dicht op elkaar worden gehouden en over grote afstanden worden getransporteerd en verhandeld, kan mogelijk de overdracht van ziekten vergroten. Zo heeft de mond-en-klauwzeercrisis (2001) zich internationaal kunnen verspreiden door [transport van kalveren](#). En zowel de Q-koorts epidemie, als de BSE-crisis en de vogelgriep liggen nog vers in ons geheugen. [Viroloog Rottier](#) illustreert: *'Ook in onze stallen feesten de virussen. Hoe meer dieren op een kleine oppervlakte bij elkaar worden gehouden, hoe makkelijker het is voor virussen om te circuleren, en hoe groter de kans dat er vroeg of laat eentje overspringt naar mensen. In dat opzicht is de intensieve veehouderij een risico voor de volksgezondheid.'*

3. Hoeveel geld vraagt de landbouwlobby?

Naast marktinterventies (zoals verruiming van regels voor opslag) vraagt de sector ook om financiële steun. Uit een [eerste inventarisatie](#) van LTO Nederland werd de verwachte schade voor boeren en tuinders op de middellange termijn op **5 miljard** euro geschat, waarvan in de glastuinbouw wordt gerekend op **2 miljard** euro schade bij de primaire producent. LTO is blij met [de insteek](#) van het kabinet: *'Overigens zijn we over corona nog wel gewoon met Schouten en andere bewindslieden in gesprek. Onze inbreng, bijvoorbeeld de schaderaming van 5 miljard euro voor de landbouw, komt terug in hun stukken. Daar zie je dat het contact met het kabinet gewoon goed is.'*

Het is op dit moment echter lastig te achterhalen hoeveel geld er in totaal al aan de landbouw is verstrekt en hoeveel verzoeken er momenteel lopen. Duidelijk is wel dat staatssteun aan deze sectoren niet zonder voorwaarden kan worden gegeven omdat er enorme opgaven liggen rond biodiversiteit en klimaat. En we kunnen het geld maar een keer uitgeven.

Wat wordt er in Brussel gevraagd?

- Landbouwlobbyisten hebben in Brussel al [om steun voor de vlees- en zuivelsector](#) gevraagd.
- Inmiddels ligt er een voorstel voor Europese steunmaatregelen voor het langer opslaan van zuivel, rundvlees en lamsvlees, waarvoor [76 miljoen euro](#) beschikbaar wordt gemaakt.
- [De kalverhouderij](#) heeft aangegeven vanuit Brussel ook steun te willen krijgen voor opslag van kalfsvlees. Ook is een dringende oproep gedaan door Europarlementariërs Peter van Dalen (ChristenUnie), Annie Schreijer-Pierik (CDA) en Bert-Jan Ruissen (SGP) in een [gezamenlijke brandbrief](#) aan Eurocommissaris Janusz Wojciechowski van Landbouw.
- De melkveehouderij ziet geen heil in een steunregeling voor particuliere opslag, maar wil dat er wordt ingezet op vrijwillige productievermindering [tegen een vergoeding](#) op Europees niveau.
- De Commissie heeft [aangegeven](#) dat ze de voorschotten voor de uitkering van rechtstreekse betalingen en betalingen voor plattelandsontwikkeling wil verhogen en vervroegen. Voor toeslagen wordt het voorschot verhoogd van 50 naar 70%. In het plattelandsbeleid wil de Europese Commissie hiervoor maximaal 5.000 euro inkomenssteun aan individuele boeren en tuinders toestaan.
- Omdat veel boeren nu liquiditeitsproblemen hebben of mogelijk snel zullen gaan krijgen, is in overleg met de Europese Commissie gekeken of op grond van de [deminimis-verordening](#) al vanaf 1 juli 2020 een nationale vooruitbetaling van 80% van de directe inkomenssteun kan plaatsvinden.
- De Europese Commissie heeft de regels voor staatssteun al eerder verruimd. Lidstaten mogen tot 100.000 euro aan boeren en tuinders geven, bijvoorbeeld in de vorm van subsidies of rentevoordeel. Bedrijven in de verwerking of handel kunnen tot maximaal 800.000 euro ontvangen van de lidstaten.
- LTO heeft aan landbouwcommissaris Wojciechowski gevraagd om landbouw in het [pakket herstelmaatregelen](#) voor de economie mee te nemen.
- De Europese Commissie biedt de sierteelt, aardappelen- en zuivelsector de kans om het aanbod tijdelijk te beperken via private opslag.
- Zorgen blijven er bestaan over producten uit andere sectoren, zoals pluimveevlees, kalfsvlees en fritesaardappelen.
- LTO vindt, na hierop te hebben aangedrongen, dat het [een goede zaak is](#) dat er in Europa nu voorrang wordt gegeven aan het aanpakken van de coronacrisis en dat de Farm-to-Fork-strategie, een plan om de landbouw en veeteelt in Europa te verduurzamen, en de Green Deal even werden uitgesteld.

Wat wordt er aan minister Schouten gevraagd?

- Er zijn al [tal van regelingen opengesteld](#) voor de landbouw, waaronder de NOW-regeling, de Borgstellingsregeling en de GO-regeling. Het kabinet heeft aangegeven dat de [NOW-regeling tekortschiet](#) voor ondernemers uit de land- en tuinbouw die een seizoensgebonden omzetpiek hebben. LTO Nederland pleitte daarom voor een loonkostenregeling die aansluit op de situatie in sectoren als de boomkwekerij, sierteelt, vollegrondsgroenten en bollen.
- Onlangs is er dan ook al 650 miljoen euro beschikbaar gemaakt voor de sierteelt en de fritesaardappelsector om omzetschade te compenseren.
- Er is gewerkt aan een tijdelijke verruiming van de regeling Borgstelling MKB-Landbouwkredieten met een faciliteit voor kortlopende kredieten (BL-C). Verder is besloten om de maximale looptijd van de BL-C borgstelling te verlengen van 2 naar 4 jaar en is het LNV-garantieplafond opgehoogd van 120 naar 300

miljoen Tot 6 mei 2020 zijn bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland 40 BL-C aanvragen ingediend en daadwerkelijk verleend.

- De zogenoemde GO-regeling (Garantie Ondernemersfinanciering) is inmiddels ook voor ondernemers in de land- en tuinbouw opengesteld. De regeling is vooral relevant voor de wat grotere bedrijven. In de corona-module van de GO-regeling is het garantiepercentage verhoogd tot 80 procent voor bedrijven met een omzet vanaf 50 miljoen en tot 90 procent voor bedrijven met een omzet tot 50 miljoen. Het garantiepercentage was 50 procent.
- De regeling Tegemoetkoming schade COVID-19 (TOGS) staat sinds 15 april ook open voor agrarische bedrijven die bijvoorbeeld met hun camping of verhuur van vakantiehuisjes omzetverlies lijden. Multifunctionele landbouwers konden in eerste instantie geen aanspraak maken op de eenmalige tegemoetkoming van 4.000 euro.
- De [Kleine Kredieten Corona](#) garantieregeling (KKC), waarmee het kabinet 750 miljoen euro extra beschikbaar stelt voor corona-overbruggingskredieten gericht op kleine bedrijven is mogelijk ook interessant voor agrarische ondernemers.
- De [kalverhouderij](#) heeft aangegeven een financiële tegemoetkoming voor getroffen kalverhouders te willen ontvangen van minister Schouten. Marktleider Van Drie stelt: *'We zijn verenigd net als voor de crisis. Er wordt opgetrokken met Stichting Brancheorganisatie kalversector (SBK), en de COV maar ook met de overheid om te kijken welke steunmaatregelen er mogelijk zijn'*
- Ook de [eendenfokkerij](#) heeft in een brief aan minister Schouten van Landbouw de noodklok geluid. De eendensector en de broedeisector hebben op 20 en 24 april 2020 een verzoek ingediend voor nationale sectorspecifieke steunregelingen voor een bedrag van 3.982.000 euro respectievelijk 1.135.692 euro.
- Het ministerie van LNV heeft al aangegeven dat er wordt verkend welke mogelijkheden er zijn voor (Europese) financiële steun van alle primaire landbouwsectoren die door de COVID-19 crisis zijn getroffen.

4. Wat is de toegevoegde waarde van de Nederlandse landbouw?

Hoewel er vaak met ronkende cijfers wordt gecommuniceerd over de toegevoegde waarde van de Nederlandse landbouw valt dit in werkelijkheid vies tegen. De exportwaarde van [94,5 miljard euro](#) waarmee belangenbehartiger LTO schermt, is namelijk een bedrag waaraan de Nederlandse boer slechts gedeeltelijk heeft bijgedragen. [Follow the money](#) berekende dat dit ongeveer tweederde minder was: een exportwaarde van 26 miljard euro in totaal. Dat is nog geen 28 procent van het exportcijfer waarmee LTO schermt. Trekken we daar ook de importwaarde vanaf dan houden we volgens FTM 'slechts' 11,6 miljard euro over.

Dit betreft echter niet een volledige blik op de economische rol van de sector, daar is de toegevoegde waarde een betere indicator voor. In 2018 betrof de toegevoegde waarde van de land- en tuinbouw en de visserij 10,7 miljard euro. Dat is 1,8 procent van het bruto nationaal product (bbp). In vergelijking met de bouw (4,1 procent van het bbp), toerisme (4,0 procent) en de media- en cultuursector (3,7 procent) een bescheiden aandeel.

Veehouderij: 6,6 miljard euro aan natuur- klimaat en gezondheidsschade

Bovendien, als we kijken naar de maatschappelijke kosten van alleen al de Nederlandse veehouderij dan verandert het beeld opnieuw. In 2018 kostte de vee-industrie onze maatschappij 6,6 miljard euro aan schade aan natuur, klimaat en gezondheid, zo berekende adviesbureau Ecorys. Hierin zijn de kosten van ontbossing voor veevoer in landen als Brazilië nog niet meegenomen.

5. Wat moet er nu gebeuren?

1. Maak nú de omslag naar ecologische landbouw met minder dieren

Als we nu inzetten op een hervorming van ons landbouwsysteem naar ecologische landbouw met drastisch minder dieren wordt niet 1 maar meerdere verschillende maatschappelijke problemen tegelijkertijd aangepakt. Dit betreft de aanpak van stikstof (ammoniak), de klimaatcrisis, de biodiversiteitscrisis in Nederland, ontbossing voor veevoer, gezondheidsschade door fijnstof en besmettelijke dierziekten, mestfraude door het grote mestoverschot, de druk op de kwaliteit van ons grond- en oppervlaktewater en de tanende sociaal economische situatie op het platteland. Het resultaat is een veehouderij die binnen de grenzen van natuur en klimaat werkt, waarbij boeren zowel maatschappelijke als financiële waardering krijgen voor hun werk.

Vóór de coronacrisis zijn beleidsvisies opgesteld door het ministerie van LNV, gericht op het realiseren van kringlooplandbouw en ook zijn er plannen gemaakt voor een aanzienlijke vermindering van de uitstoot van broeikasgassen en stikstof. Zo zal er, om de natuur weer een kans te geven, ruim een halvering van de huidige Nederlandse stikstof-emissies moeten plaatsvinden in de komende tien jaar. Daarnaast moeten we om de gemiddelde temperatuurstijging wereldwijd te beperken tot 1,5°C de vlees- en zuivelproductie [drastisch naar beneden](#) brengen. Een conclusie die wordt ondersteund door tal van [wetenschappelijke onderzoeken](#).

Om onze klimaat- en biodiversiteitsdoelen te halen, is een drastische krimp van de veestapel nodig en een transformatie van complete bedrijven en sectoren. Ook de sierteelt heeft, net als de vlees- en zuivelindustrie ecosystemen de afgelopen decennia enorm verzwakt door haar grootverbruik van gif en bestrijdingsmiddelen. Er zou voor deze sector dan ook minimaal een plan moeten komen om hun gifgebruik drastisch te verminderen. Maar het lijkt erop dat ondernemers handelen als ware het 'business as-usual'. Ook blijkt uit [antwoorden op Kamervragen](#) dat het ministerie voorsnog geen enkele voorwaarde heeft gesteld aan steunmaatregelen.

Het is dan ook cruciaal dat de opgaven die er liggen worden gekoppeld aan de steunmaatregelen voor verschillende sectoren. We kunnen het geld immers maar een keer uitgeven. En in tijden van corona woeden de klimaat- en biodiversiteitscrisis gewoon door.

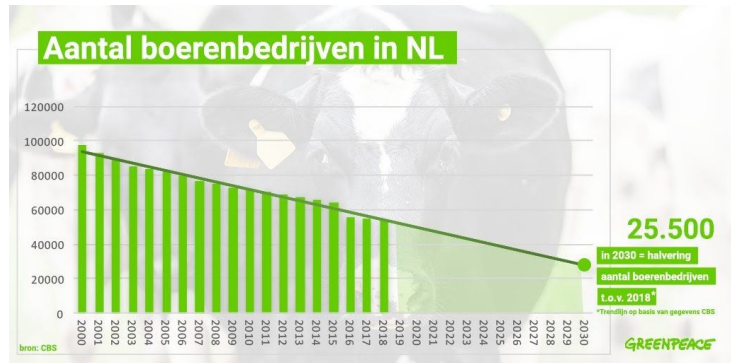
Omslag levert maatschappij miljarden op

Uit ons [Betaalbaar Beter Boeren Plan](#) is gebleken dat ecologisch boeren onze maatschappij geld oplevert. Als nu geïnvesteerd wordt in de omslag wordt ingezet, levert ons dat de maatschappij jaarlijks gemiddeld ruim 1 miljard euro aan bespaarde kosten door schade aan de natuur en ons klimaat en bovendien onze gezondheid!

Met ecologische landbouw wordt gewerkt binnen de grenzen van klimaat en natuur; kringlopen worden gesloten, de import van soja voor veevoer en het gebruik van kunstmest worden drastisch verlaagd. Een krimp van het aantal dieren is hierbij onvermijdelijk.

2. Steun de kleinschalige boer en teler

Vanuit de roep om meer banen is het relevant om te kijken naar de werkgelegenheid in de sector. De afgelopen jaren is gebleken dat intensivering en schaalvergroting in de hand hebben gewerkt dat veel boerenbedrijven moeten stoppen. In de periode 2000-2019 is het aantal boerenbedrijven met bijna 45 procent afgenomen terwijl de totale productie van vlees en zuivel is gestegen. Dit betekent dus meer megastallen en minder boeren en dat heeft grote gevolgen voor de sociaal-economische structuur op het platteland. Als we de lijn doortrekken houden we in 2030 namelijk nogmaals de helft van het huidige aantal boeren over ten opzichte van 2018.

Daarom zou het kabinet juist nu moeten inzetten op de groene en eerlijke oplossing: regionale ecologische landbouw met minder dieren, waarbij de kleinschalige boer en teler centraal staat.

3. Luister naar de Nederlandse burger die welzijn boven welvaart heeft geplaatst

Een deel van de bedrijven die vóór de crisis al financieel moeilijk zaten, zal niet overleven. Het is echter duidelijk dat het systeem van massaproductie voor de wereldmarkt niet langer houdbaar is voor onze natuur, ons klimaat en onze gezondheid. Uit een [opiniepeiling](#) uitgevoerd door Kieskompas is gebleken dat veel Nederlanders klaar zijn voor een samenleving waarin welzijn belangrijker is dan welvaart en de kiezer vindt dat de intensieve landbouw onderaan de lijst staat voor staatssteun.

Foto's, video en achtergrondartikelen

Achtergrondartikelen:

[Factsheet stikstof en veehouderij in Nederland](#)

[Betaalbaar Beter Boerenplan](#)

[Minder is meer - De visie van Greenpeace op het vlees- en zuivelsysteem in 2050](#)

Meer informatie

Greenpeace Persvoorlichting

persvoorlichting@greenpeace.nl

+31 (0)6 21 29 68 95

www.greenpeace.nl

Dit factsheet is met zorg samengesteld door medewerkers van Greenpeace Nederland. De teksten en cijfers en zijn gecontroleerd door de medewerkers van Greenpeace Nederland. Mocht u desondanks een fout tegenkomen, laat het ons dan weten via persvoorlichting@greenpeace.nl